

Παλεύοντας για φυλετική ισότητα στην εποχή του Ομπάμα

του James Jennings (μετάφραση/επιμέλεια Barikat)

Μετά την εκλογή και επανεκλογή του πρώτου μαύρου προέδρου των Ηνωμένων πολιτειών πολλοί σχολιαστές επιχειρηματολογούν ότι η χώρα έχει μπει σε μια μεταφυλετική φάση. Ότι δηλαδή το χρώμα των ανθρώπων και το γεγονός ότι εκατομμύρια αμερικανών είναι μαύροι δεν είναι τόσο σημαντικό όσο ήταν σε προηγούμενες περιόδους. Αυτή η συζήτηση έχει ανησυχητικές επιπτώσεις στον αγώνα που διεξάγεται για την ισότητα των μαύρων. Οι εκλογικές νίκες του Μπαράκ Ομπάμα παρατίθενται ως αποδείξεις ότι ο ρατσισμός ανήκει στο παρελθόν ακόμα και αν κάποιες περιπτώσεις φυλετικής βίας παραμένουν. Με άλλα λόγια κάποια βίαια περιστατικά εδώ και εκεί ή κάποιες εθνικές έρευνες που δείχνουν ότι οι ρατσιστικές συμπεριφορές συνεχίζονται δεν είναι παρά παρεκκλίσεις που επιβεβαιώνουν μια νέα κανονικότητα φυλετικής συμφιλίωσης.

Βολικά, για τα συμφέροντα των ισχυρών επιχειρήσεων η μεταφυλετική αφήγηση δεν λέει τίποτα για τη συσσώρευση και διαχείριση του πλούτου και την αυξανόμενη συγκέντρωσή του στα χέρια των υπέρ-πλουσίων. Αυτή η ιστορία καθιστά την παγιωμένη φυλετική ιεραρχία αόρατη και ασήμαντη και αγνοεί το όλο και διευρυνόμενο κενό μεταξύ των εχόντων, των σχεδόν μη-εχόντων και μη-εχόντων. Αγνοεί τα προνόμια του λευκού δέρματος που αντανακλούν τη λευκότητα ως κανονικότητα. Αδυνατεί να εξηγήσει το πώς η "λευκότητα" δεν αρκεί ως οικονομικό μαξιλάρι για τους φτωχούς και εργαζόμενους λευκούς αυτής της χώρας και λησμονεί την ιστορία των αγώνων ενάντια στην ανισότητα και το πως αυτοί έχουν διευρύνει την κοινωνική δικαιοσύνη σε ολόκληρο τον πλανήτη.

Με τους φιλελευθέρους και τους συντηρητικούς πολιτικούς να επιμένουν ότι η φυλή δεν είναι πλέον σημαντικός παράγοντας, είναι ειρωνικό το ότι σε ορισμένους κύκλους ακόμα και το κάλεσμα για φυλετική ισότητα θεωρείται διχαστικό. Αρκετοί κοινωνικοί επιστήμονες έχουν κάνει ακόμα και έκκληση να μείνει το "διχαστικό ιδανικό για φυλετική δικαιοσύνη" εκτός της δημόσιας συζήτησης υπό το φόβο να μειωθεί η στήριξη των λευκών στις φιλελεύθερες πολιτικές.[1] Συντηρητικοί σχολιαστές - ακολουθούμενοι από κάποιους φιλελεύθερους- εξανίστανται ακόμα και στον υπαινιγμό ότι υπάρχουν φυλετικές διακρίσεις σε αυτή την κοινωνία. Και πάνε ακόμα πιο μακριά παρουσιάζοντας οποιαδήποτε κουβέντα για τον ρατσισμό ως ανεύθυνη και συνδεδεμένη με ταραχοποιούς που υπηρετούν δικούς τους σκοπούς. Συντηρητικοί παρουσιαστές του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης συμπεριλαμβανομένων των Rush Limbaugh, Sean Hannity, Bill O'Reilly, Ann Coulter και άλλων, πολλοί εκ των οποίων εμφανίζονται συχνά στο Fox News επαναλαμβάνουν συχνά αυτή τη ρητορική. Όλα αυτά παρά το γεγονός ότι κάτω από τη σκέπη του μετά-φυλετισμού, δεξιά στοιχεία έχουν ενορχηστρώσει τεράστιες επιθέσεις σε πιθανούς φιλελεύθερους και προοδευτικούς ψηφοφόρους περιορίζοντας την εγγραφή ψηφοφόρων, εμποδίζοντας την έλευση ψηφοφόρων και γενικότερα κάνοντάς το πιο δύσκολο να ψηφίσουν κρατώντας όσο το δυνατόν περισσότερους εργαζόμενους ανθρώπους εκτός των εκλογικών διαδικασιών.[2]

Συντηρητικοί, και πάλι συνοδευόμενοι από φιλελεύθερους έχουν χρησιμοποιήσει τις τελευταίες δύο προεδρικές εκλογές για να αποδυναμώσουν τις εκκλήσεις για φυλετική δημοκρατία και ισότητα. Αυτό έχει ενθαρρύνει δυνάμεις που επιχειρούν να αναχαιτίσουν τη δημοκρατία και την ισότητα ειδικά για τον μαύρο πληθυσμό. Ο William Boone του πανεπιστημίου Clark-Atlanta, ακτιβιστής στο αγώνα για την δίκαιη στέγαση στην Atlanta, σημειώνει ότι παρά το ότι η εκλογή του Ομπάμα

"σηματοδοτεί μια θετική ριζική αλλαγή στην φυλετική πρόοδο της χώρας, η πραγματικότητα είναι ότι αυτή η αντίληψη λειτουργεί στο να διαιωνίζεται καθιερωμένα παραδείγματα που ορίζουν ποιες ερωτήσεις εγείρονται σχετικά με την κατάσταση του αγώνα για φυλετική ισότητα. [...] Η εκλογή του σε κάποιες περιπτώσεις καταπνίγει συζητήσεις και πράξεις για ζητήματα που απασχολούν την μαύρη κοινότητα."[3]

Οι μεταφυλετικές πολιτικές του Ομπάμα

Ο πρόεδρος Ομπάμα συνεχίζει να απολαμβάνει τη συντριπτική στήριξη του μαύρου πληθυσμού, αλλά ο Cornel West δεν είναι ο μόνος ακτιβιστής που οργίζεται βλέποντας την απάθεια του Ομπάμα απέναντι στην ανισότητα των μαύρων και την έλλειψη ηγετικής πυγμής στην αντιμετώπιση των φυλετικών ανισοτήτων. Ένας μεγάλος αριθμός μαύρων διανοούμενων και ακτιβιστών κατηγορούν τον Ομπάμα ότι σιωπηρά αποδέχεται την άποψη ότι οι συζητήσεις για την φυλή πρέπει να αποφεύγονται. Ο Reniel Joseph, ιστορικός και συγγραφέας αρκετών βιβλίων για το χειραφετικό κίνημα των μαύρων στις Η.Π.Α. κάνει κριτική στον τρόπο με τον οποίο ο πρόεδρος έχει επιλέξει να αντιμετωπίζει τα φυλετικά ζητήματα, δηλαδή να μην μιλάει για αυτά. Σύμφωνα με τον Joseph αυτό αντικατοπτρίζεται στην εναρκτήρια ομιλία της δεύτερης θητείας Ομπάμα. Ο Joseph παρατηρεί ότι ενώ ο Ομπάμα κέρδισε την στήριξη της συντριπτικής πλειοψηφίας των μαύρων ψηφοφόρων, αναδεικνύεται ως ο κύριος "αποσηωπητής" όσον αφορά τις φυλετικές και τις ταξικές ανισότητες και τις πιθανές στρατηγικές καταπολέμησης των επίμονα αντίξοων συνθηκών διαβίωσης των αφροαμερικανών στους τομείς της φτώχειας, της υγείας, της στέγασης και της εργασίας. Σημείωσε την ειρωνεία αυτής της κατάστασης δεδομένου ότι ο Πρόεδρος δέχτηκε την στήριξη πολύ μεγάλου μέρους των μαύρων ψηφοφόρων τόσο όσον αφορά το ποσοστό των ψηφοφόρων όσο και τον αριθμό εκείνων που προσήλθαν στις κάλπες.[4]

Οι προεδρικές εκλογές του 2008 σήμαναν την αποκορύφωση μια τάσης στην πολιτική των μαύρων που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Η "παλιά φρουρά" των μαύρων εκλεγμένων αξιωματούχων από τη γενιά του αγώνα των ατομικών δικαιωμάτων προερχόταν από περιφέρειες των οποίων η πλειοψηφία ήταν μαύροι. Έτσι προσανατόλιζαν την πολιτική τους σε μεγάλο βαθμό προς την κατεύθυνση της εκπροσώπησης των μαύρων κοινοτήτων. Ξεκινώντας στα τέλη της δεκαετίας του 1980 κάποιες νέες γενιές αφροαμερικανών πολιτικών που κατέβαιναν σε περιφέρειες όπου η πλειοψηφία ήταν λευκοί υποβάθμισαν το ρόλο της φυλετικής τους ταυτότητα και την σχέση τους με θεσμούς της μαύρης κοινότητας, μια μετατόπιση που ονομάστηκε "μεταφυλετική πολιτική."[5] Αυτοί οι νέοι μαύροι πολιτικοί "είναι εξίσου πιθανό να δουν τους εαυτούς τους ως πρέσβεις στις κοινότητες των μαύρων όσο είναι να δουν τους εαυτούς τους ως αντιπροσώπους των κοινοτήτων αυτών."[6] Ο Μπαράκ Ομπάμα είναι το πιο εμφανές, αλλά - όπως λέει και ο δήμαρχος του Newark Cory Booker, ο δήμαρχος της Φιλαδέλφεια Michael Nutter και πολλοί άλλοι - σε καμία περίπτωση το μοναδικό παράδειγμα "μεταφυλετικού" πολιτικού.

Το νεοφιλελεύθερο συνεχές

Ο Ομπάμα δεν έχει εστιάσει καθόλου στην ανισότητα των μαύρων, τουλάχιστον όχι ευθέως. Αντιθέτως έχει αποδεχτεί τον νεοφιλελευθερισμό ως το πλαίσιο εντός του οποίου αντιμετωπίζει την φυλετική ανισότητα.[7] Ο νεοφιλελευθερισμός του συμπεριλαμβάνει καλέσματα για διεθνείς εμπορικές συμφωνίες από τις οποίες επωφελούνται οι επιχειρήσεις, περισσότερες ελευθερίες στην κίνηση κεφαλαίων, σμίκρυνση του κράτους κοινωνικής πρόνοιας, ταξική υπεροχή μέσω οικονομικών πολιτικών της Wall Street και μείωση του ελλείμματος αντί επενδύσεων σε προγράμματα μείωσης της ανεργίας από τα

οποία θα επωφελούνταν τα χαμηλά εισοδήματα και η εργατική τάξη. Δικαιολογεί αυτό το πλαίσιο λέγοντας ότι έτσι επωφελούνται όλοι ακόμα και οι μαύροι.

Τάξη, φτώχεια και ανεργία

Η διάχυτη φυλετική ανισότητα και η αυξανόμενη συγκέντρωση του πλούτου έχουν καταγραφεί εκτενώς. Η ετήσια έκθεση "State of the Dream" του οργανισμού United for a Fair Economy (ενωμένοι για μια δίκαιη οικονομία) δείχνει τις επίμονες φυλετικές και εθνοτικές ανισότητες σε τομείς όπως η ανεργία, η δημόσια εκπαίδευση, η συνεχής φυλετική καταγραφή και επιτήρηση, η υγεία και η στέγαση. Η πιο πρόσφατη έκθεση του UFE δείχνει ότι το φυλετικό κενό σε αυτούς τους τομείς διευρύνεται. Αυτά τα ευρήματα συμφωνούν με μια πληθώρα ερευνών που εξετάζουν την φυλετική ανισότητα στις Η.Π.Α.[8]

Ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ πίστευε ότι η φτώχεια ήταν βασικός παράγοντας στον αγώνα των μαύρων για ελευθερία. Αλλά για εκείνον η φτώχεια δεν ήταν πρόβλημα συμπεριφοράς. Οι άνθρωποι δεν είναι φτωχοί επειδή είναι απρόθυμοι να δουλέψουν ή επειδή η κρατική πρόνοια τους έχει κάνει τεμπέληδες ή ανίκανους να ανεπιχθούν οικονομικά ή - όπως υπαινίσσεται ο Ομπάμα στις ομιλίες του - επειδή οι μαύροι άνδρες δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη των παιδιών τους και των κοινοτήτων τους.

Ο Ομπάμα έχει επανειλημμένα εκθέσει αυτή την ιδέα και την έχει ενισχύσει με το να εστιάσει όχι στην δομική ανισότητα ή τον ρατσισμό αλλά μάλλον στο ότι η μαύροι πρέπει να σηκώσουν τους εαυτούς τους από τα μπατζάκια. Αυτή είναι η ιδέα που εξέθεσε και ο Booker T. Washington πάνω από εκατό χρόνια πριν και δεν έχει καμία σχέση με εκείνα που έλεγε ο Μαρτιν Λούθερ Κινγκ. Ο Κίνγκ αντιμετώπισε τα ζητήματα της ιδιοκτησίας της διαχείρισης και κατανομής του πλούτου μετωπικά. Έθεσε το ερώτημα "Σε ποιόν ανήκει το πετρέλαιο; σε ποιον ανήκουν τα μεταλλεύματα; Σε ποιόν ανήκει το νερό" Και απάντησε, "Στους καπιταλιστές." Έτσι πρότεινε ότι "το κίνημα πρέπει να θέσει τον εαυτό του στο ερώτημα της αναδόμησης ολόκληρης της Αμερικάνικης κοινωνίας." [9] Μερικούς μήνες αργότερα επιχειρηματολόγησε ότι

"Οι στερημένοι αυτού του έθνους - οι φτωχοί, τόσο οι λευκοί όσο και οι μαύροι - ζουν σε μια σκληρά άδικη κοινωνία. Πρέπει να οργανώσουν μια επανάσταση ενάντια στην αδικία, όχι ενάντια στις ζωές των ανθρώπων που είναι οι συμπολίτες τους, αλλά ενάντια στις δομές μέσω των οποίων οι κοινωνία αρνείται να πάρει μέτρα, μέτρα που έχουν ζητηθεί και που είναι εφικτά, για να αρθεί το βάρος της φτώχειας. Υπάρχουν εκατομμύρια φτωχοί σε αυτή τη χώρα που έχουν ελάχιστα ή ακόμα και τίποτα να χάσουν. Αν μπορούν να βοηθηθούν να ενεργήσουν από κοινού θα το κάνουν με τέτοια ελευθερία και ισχύ που θα είναι μια καινούργια δύναμη στην αυτάρεσκη εθνική μας ζωή." [10]

Εδώ ο Κινγκ τοποθετεί την φτώχεια μέσα στο πλαίσιο των ιστορικά ταξικών και φυλετικών ανισοτήτων και του συστήματος που συντηρεί αυτές τις ανισότητες. Για τον Κινγκ το αντίδοτο στην φτώχεια είναι ο μη βίαιος πολιτικός αγώνας ενάντια στην φυλετική και ταξική ιεραρχία.

Η ανάλυση του Κίνγκ έρχεται σε αντίθεση με αυτούς που βλέπουν το πρόβλημα της ανισότητας ως πρόβλημα παθολογικό τόσο την δεκαετία του 1960 όσο και σήμερα. Υπό την νεοφιλελεύθερη διοίκηση των Κλίντον-Μπους-Ομπάμα, είναι τα θύματα, δηλαδή οι φτωχοί και οι οικονομικά προβληματικοί κλάδοι που φέρουν την ευθύνη της κατάστασής τους. Σύμφωνα με αυτή την οπτική, σε αυτή την φαινομενικά μετά-φυλετική περίοδο, τα

κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα συμπεριλαμβανομένων της φτώχειας, της ανεργίας και της κακής υγείας που μαστίζει τους αφροαμερικανούς και σε μικρότερο βαθμό άλλες έγχρωμες εθνικότητες έχουν περισσότερο να κάνουν με συγκεκριμένες ομαδικές συμπεριφορές παρά με φυλετικές ανισότητες. Τόσο για τους Ρεπουμπλικάνους όσο και για τους Δημοκρατικούς φαίνεται ότι το πρόβλημα των μαύρων στην Αμερική είναι πρόβλημα έλλειψης υπευθυνότητας.

Η λογική της ενοχής του θύματος επέτρεψε στους Ρεπουμπλικάνους να πάρουν το προβάδισμα στην συζήτηση για την φτώχεια και την ανισότητα στις τελευταίες προεδρικές εκλογές. Οι Ρεπουμπλικάνοι τοποθέτησαν την ευθύνη στην κοινωνική και συμπεριφοριστική κατωτερότητα των μαύρων. Χρησιμοποίησαν αυτή την λογική για να στιγματίσουν ως κατώτερες τις ομάδες που πλήττονται από την φτώχεια και ειδικά τους μαύρους. Ο Ομπάμα και οι δημοκρατικοί παραδόθηκαν σε αυτή τη λογική παραθέτοντας ως επιχειρήματα την έλλειψη σκληρής δουλειάς και την εξάρτηση από την κρατική πρόνοια στην συζήτηση για την φτώχεια των μαύρων και την οικονομική ανισότητα.

Ούτε ο ίδιος ο Ομπάμα ούτε οι απολογητές του, συμπεριλαμβανομένων αρκετών μαύρων εκλεγμένων πολιτικών και θρησκευτικών αρχηγών έχουν απαντήσει ουσιαστικά στο ταξικό πρόβλημα της φτώχειας στις κοινότητες των μαύρων στις Η.Π.Α.

Πολιτική αντίσταση στην φυλετική Ισότητα

Μια αφήγηση σε τρία μέρη που υποστηρίζεται από ισχυρές επιχειρήσεις και πολλούς ακαδημαϊκούς διαπνέει την πολιτική αντίσταση στον αγώνα για φυλετική ισότητα. Πρώτον, η υιοθέτηση μιας σειράς νόμων για τα ατομικά δικαιώματα ανά τα χρόνια αναφέρεται ως *prima facie* απόδειξη μιας μετά-φυλετικής κοινωνίας. Δεύτερον, γίνονται συνεχείς προσπάθειες να αποσυρθούν αυτοί οι νόμοι, γιατί υποθετικά δεν είναι πλέον απαραίτητοι. Τέλος, οι νόμοι αυτοί τοποθετούνται μέσα σε ένα στενό ιστορικό πλαίσιο και περιορίζονται από τους συμβολισμούς της άρσης των φυλετικών διαχωρισμών (*desegregation*) στα εστιατόρια, στα σιντριβάνια και τους κινηματογράφους. Σύμφωνα με αυτή την αφήγηση η ίδια η ύπαρξη των νόμων που εξασφαλίζουν τα ατομικά δικαιώματα δείχνει ότι δεν υπάρχει ρατσισμός και ότι η ηγεσία του έθνους με την στήριξη των πολιτών είναι έτοιμη να ανταποκριθεί σε οτιδήποτε σταθεί εμπόδιο σε αυτό το μετά-φυλετικό ιδεώδες. Η φαύλη και παράλογη αυτή αφήγηση είναι αρκετά δημοφιλής στον δημόσιο διάλογο και σε ορισμένους πολιτικούς κύκλους.

Η ιστορική πρόοδος των ατομικών δικαιωμάτων

Η αϊστορική (*ahistorical*) θεώρηση του αγώνα ενάντια στον φυλετικό διαχωρισμό αγνοεί τις επιπτώσεις του αγώνα αυτού όσων αφορά την αμφισβήτηση της δύναμης του κεφαλαίου τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Ο αγώνας για την κατάργηση του φυλετικού διαχωρισμού των εστιατορίων από μαύρους φοιτητές και τους συμμάχους τους σε μέρη όπως το Greensboro, και την Β. Καρολίνα, αντιπροσώπευαν τόσο σε ουσία όσο και συμβολικά ένα από τα πρόσωπα ενός τεράστιου κοινωνικού κινήματος για την διεύρυνση της κοινωνικής και οικονομικής δημοκρατίας σε αυτή τη χώρα και ενεργοποίησε παρόμοιους αγώνες ανά την υφήλιο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες η εξέλιξη της νομοθεσίας και των δικαστικών αποφάσεων που αναδύθηκε από το κίνημα για τα ατομικά δικαιώματα έχει βελτιώσει την ποιότητα ζωής και την οικονομική δικαιοσύνη για όλους τους Αμερικανούς ακόμα και αν κάποιοι δεν αντιλαμβάνονται σε πόσο μεγάλο βαθμό κάτι τέτοιο ισχύει.

Προηγούμενοι νόμοι για τα ατομικά δικαιώματα συμπεριλαμβανομένων των Civil Rights Acts του 1957, 1960 και του 1964 και του νόμου του 1965 για τα εκλογικά δικαιώματα είναι η βάση αξιοσημείωτης διεύρυνσης των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων όχι μόνο για τους αφροαμερικανούς αλλά για όλους τους αμερικάνους. Αυτοί οι νόμοι άνοιξαν το δρόμο για την εθνική διεύρυνση της κοινωνικής και οικονομικής δημοκρατίας για όλους μερικά μόνο χρόνια μετά την υιοθέτησή τους. Το 1972 τροπολογίες του νόμου του 1964 για τα ατομικά δικαιώματα που αφορούν την εκπαίδευση απαγόρευαν τις έμφυλες διακρίσεις σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό ίδρυμα το οποίο δεχόταν ομοσπονδιακή χρηματοδότηση. Δικαστικές αποφάσεις διεύρυναν περαιτέρω την επίδραση αυτών των νόμων: το 1974 διευκολύνσεις για μαθητές που δεν μιλούν αγγλικά εγκρίθηκαν ούτως ώστε να ξεπεραστούν γλωσσικές δυσκολίες. Ένα χρόνο αργότερα η γλωσσική βοήθεια έγινε δικαίωμα για ψηφοφόρους με περιορισμένη γνώση της αγγλικής γλώσσας. Το 1977 οι απαιτήσεις όσον αφορά το ύψος των ανθρώπων στα σώματα ασφαλείας καταργήθηκε ως διάκριση ενάντια στις γυναίκες και ένα χρόνο αργότερα η διάκριση στην απασχόληση λόγω εγκυμοσύνης τέθηκε εκτός νόμου. Στην διεθνούς φήμης απόφαση δικαστηρίου της υπόθεσης *Bean εναντίον Southwestern Waste Management, Inc.*, η τέταρτη ενότητα του νόμου για τα ατομικά δικαιώματα του 1964 αποτέλεσε τη νομική βάση επί της οποίας αμφισβητήθηκε η χωροθέτηση των τοξικών αποβλήτων και η ρήψη απορριμμάτων σε φτωχές γειτονιές και γειτονιές έγχρωμων. Το 1988 αυτοί οι νόμοι χρησιμοποιήθηκαν για να απαγορευτούν οι διακρίσεις στη στέγαση για ανθρώπους με αναπηρίες ή οικογένειες με παιδιά.

Όπως αποδεικνύει η ιστορία το κίνημα για τα ατομικά δικαιώματα δεν ήταν απλά μια προσπάθεια ενάντια στον φυλετικό διαχωρισμό. Εκπροσωπούσε την προσπάθεια για διεύρυνση της πρόνοιας και του αγώνα για οικονομική δημοκρατία και κοινωνική δικαιοσύνη. Όπως έχουν σημειώσει ιστορικοί και άλλοι που έχουν καταγράψει αυτή την περίοδο συμπεριλαμβανομένων των Eric Foner, Herbert Aptheker, Grace Lee, James Boggs και Henry Hampton, οι νίκες για τα ατομικά δικαιώματα των μαύρων σήμαιναν νίκες για τα ατομικά δικαιώματα όλων των αμερικανών.

Δεξιοί ιδεολόγοι και πολιτικοί σε αυτή τη χώρα έχουν προσπαθήσει να αποδυναμώσουν ή να αποσύρουν αυτούς τους νόμους ακριβώς επειδή στην ουσία τους βάζουν όρια στον πλούτο εγγυώμενοι τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα όλων. Εν κατακλείδι αυτοί οι νόμοι θέτουν ζητήματα αναδιανομής του πλούτου, ιδιοκτησίας, συσσώρευσης, διαχείρισης και αναδιανομής του.

[1] Για την φιλελεύθερη πλευρά βλέπε Paul M. Sniderman and Edward G. Carmines (1997). *Reaching beyond race*. Harvard University Press; για την συντηρητική πλευρά βλέπε, Stephan and Abigail Thernstrom (1997). *America in black and white: One nation, indivisible*. Simon and Schuster: New York.

[2] Για την συνέντευξη βλέπε James P. Hare, "Steal the Vote: voter Suppression in the Twenty-first Century," October 2012, www.rosalux-nyc.org.

[3] Ηλεκτρονική αλληλογραφία με τον William Boone, 8 Απριλίου 2013.

[4] Peniel Joseph, "President Barack Obama re-elected," *Basic Black*, Boston: WGBH, 2012, www.wgbh.org/basic-black.cfm.

[5] Manning Marable, *Beyond Black and White: Transforming African-American Politics*, Verso: London and New York, 1995, pp. 205ff

[6] Matt Bai, "Is Obama the End of Black Politics?" New York Times Magazine, August 6, 2008.

[7] Bl. James Jennings, Three Visions for the Future: The Real Election is for America's Soul, October 2012, www.rosalux-nyc.org.

[8] United for a Fair Economy, State of the Dream 2013: A Long Way from Home, faireconomy.org/dream

[9] Martin Luther King, "Where do we go from here?" Speech at the Southern Christian Leadership Conference, Atlanta, GA, August 16, 1967.

[10] Martin Luther King, Jr., The Trumpet of Consiousness, Beacon Press: Boston, 1968